

ROLANDAS KREGŽDYS

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: senoji baltų religija ir mitologija, šaltiniotyra; lyginamoji baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų gramatika, etimologija.

LIETUVIŲ KALBOS LEKSEMŲ MORFOLOGINIO IR SEMASIOLOGINIO LYGMENŲ INTERFERENCINIO RYŠIO KVINTESENCIJA: *KIRNIS*

Determination of the Interferential
Relationship of the Lexemes at the
Morphological and Semasiological
Levels: *Kirnis*

ANOTACIJA

Straipsnis skirtas leksemų semantinio ekstensionalo ir referento interferencinio ryšio dvejopos analizės (semasiologinės / onomasiologinės) ypatumams aptarti. Semasiologiškai išanalizavus Jano Łasickio veikalė *De Diis Samagitarum* (1582) minimą dievybės vardą *Kirnis*, onomasiologinis žodžių tyrimo būdas vertinamas kaip kazuistinis.

Remiantis naujai atlikta tekstologine ir gramatine lotyniškojo teksto bei onimo etimologine analize, paneigiama ligšiolinė lietuvių teonimo *Kirnis* semantinė eksplikacija. Šis dievybės vardas siejamas ne su fitonimu, bet su medkirčių socialinės grupės garbinimo objektu.

ANNOTATION

The article deals with the determination of the interferential relationship of the semantic extensionale and referent, which is to be based on the arguments of the twofold criteria (ono-

ESMINIAI ŽODŽIAI: semasiologinis / onomasiologinis metodas, teonimas, Janas Łasickis, *Kirnis*.

KEYWORDS: onomasiological / semasiological word research methodology, theonym, Jan Łasicki, *Kirnis*.

masiological and semasiological). On the basis of the presented semasiological analysis of the theonym Lith. *Kirnis* mentioned in *De Diis Samagitarum* (1582) by Jan Łasicki, onomasiological word research methodology is defined as casuistic.

Also, a new explanation of the semantic value of the theonym *Kirnis* is presented. The assumption of the reconstruction of the individual social group deity cult of hewers is based on the recent translation of the fragments of Łasicki's work from Latin and their textual research, as well as the etymological analysis of the theonym. The existence of the worshipping object as cherry-tree is refuted.

0. ĮVADAS

Leksemų semantinio ekstensionalo ir referento santykis tyrėjų grindžiamas dvejiopa metodika: 1) semasiologine analize, kuomet, pasak Vinco Urbučio, „tiriant einama nuo raiškos prie turinio“ (LKE 566); 2) onomasiologiniu metodu, kai „tiriant einama nuo turinio prie raiškos“ (LKE ibd.), t. y. pirmosios žodžių reikšminės eksplikacijos motyvacija argumentuojama interferentine semantemų seka, reflektuojančia žymimojo objekto / subjekto konotaciją, o antrasis – sinkretine reikšminė sklaida, kurios struktūrinių elementų taksonomiją lemia žymimojo objekto / subjekto hiperonominis statusas.

Onomasiologinės analizės šalininkai referento pridisponuojantį poveikį semantinio ekstensionalo struktūrai dažnai tapatina su darybinių elementų koherentišėmis sistemomis, t. y. identišškai vertina žodžio morfemų kompozicinius darinius, plg. Vytauto Mažiulio (PEŽ II 195) mėginimą interpretuoti iki šiol neišskios kilmės (žr. Грошева 2009: 306) subst. lo. *cornum* 'sedula (*Cornus*); sedulos vaisius' (OLD 446) semantinę raidą, grindžiant ją rekonstruota adj. ide. **k̑rnō(-ā-)* 'nukirstas, nupjautas', neva lotynų žodis suponuoja sememą *'vaisius su kietu (galinčiu įrėžti, įpjauti) branduoliu', t. y. suponuojama hipotetinė morfologinė semantinė sąsaja, nepaliudyta faktografinė medžiaga, mat nėra duomenų, kad sedulų kauliukais kas nors kada nors būtų ką nors pjaustęs, pjovęs ar įsipjovęs. Be to, minėtina, kad rašytiniuose Antikos šaltiniuose akcentuojamas kai kurių šiuo fitonimu įvardijamų augalų medienos kietumas, o ne atitinkamos vaisių sudėtinių dalių morfologijos ypatybės (žr. Анненковъ 1878: 109–110; БСЭ XX 611–612; LE XXVII 149; СД II 492–494), plg. sedulos lyginimą su ietimi: *aerata torsit graue cuspidē* O. 8.408, t. y. *variniu ašmeniu ietį* (t. y. sedulą – R. K.) *nukreipė; bona bello cornus* V. G. 2.448, t. y. *tinkama karybai (karo reikalams) sedula* (žr. OLD ibd.).

1. SUBST. LIE. *KIRNIS* '(BOT.) KRYKLĖ VYŠNIA (*PRUNUS CERASUS*)' / SUBST. LIE. *KIRNĖ* 'T. P.' IR TEONIMO LIE. *KIRNIS* INTERFERENTINIO SANTYKIO PROBLEMA

Sprendžiant žodžių etimologizavimo problemas, dažnai remiamasi būtent onomasiologiniu semantinio ekstensionalo ir referento santykio nustatymu, lemiančiu fantasmagorinių hipotezių radimąsi. Kai kurios jų iki šiol nepaneigtos, o tokio atsainaus požiūrio į žodžių kilmę rezultatas – pseudoleksemų kodifikacija resp. jų pateikimas pagrindiniuose lietuvių kalbos leksikografiniuose sąvaduose (pavyzdžiui, LKŽ[e]), kurių medžiagos patikimumu (resp. istoriškumu) įprastai nėra abejojama. Akla pasitikėdami minėtų žodynų faktografija bei vartodami jau minėtą onomasiologinį metodą (resp. neatsižvelgdami į vidinio kalbos rekonstrukcijos metodo pranašumo ypatumus), kai kurie tyrėjai net sukūrė ide. prokalbės prototipines lytis (apie Hjalmaro Frisko ir Viačeslavo Ivanovo hipotezę žr. toliau).

Vienas tokių žodžių – subst. lie. *kirnis* reiškime '(bot.) kryklė vyšnia (*Prunus cerasus*)' *Lietuvių kalbos žodyne* pateikiamas, remiantis tik dviem šaltiniais: Kazimiero Būgos ir leidinio *Lietuviškas botanikos žodynas. I dalis* (Sudarė *Botanikos žodyno komisija*, vadovaujama doc. L. Vailionio. Redagavo dr. J. Dagys. Kaunas 1938) sudarytojų duomenimis (žr. LKŽe), o subst. lie. *kirnė* 't. p.' – tik iš leidinio *Lietuviškas botanikos žodynas* (LKŽe). Kyla pagrįstų abejonių, kad tai yra dirbtinis botanikos terminas, sukurtas pagal pirmojo lietuviškosios floros tyrinėtojo Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos metodiką, kuris „<...> darėsi naujadarų, greta kitų duodamas augalams ir lietuvių (žemaičių) mitologinių būtybių (be Austėjos, dar Eraičinas, Gardunytis, Guboja, Poklius, Raganė, Ratainytė, Sotvaras, Tvertikas, Gabė ir kt.) vardus <...>“ (Balsys 2006: 78). Deja, kai kurie tyrėjai yra linkę šias lytis archaizuoti (Senvaitytė 2002: 6), nors tokį spėjimą argumentuoja ne lingvistiniais, bet botaniniais motyvais (žr. 4 išn.).

Galima daryti atsargią prielaidą, kad K. Būga, remdamasis Jano Łasickio veikalė *De Diis Samagitarum Cæterorumque Sarmatarum, & falforum Chriftianorum. Item de religione Armeniorum* (1582)¹ pirmą kartą paminėtu teonimu lie. *Kirnis*², spėtina, klaidingai (žr. toliau) interpretuojamu kaip vyšnių dievas (plg. *Kirnis cærafos arcis alicuius secundum lacum fitae curat*, t. y. „Kirnis – globoja prie vienos,

¹ Apie šį veikalą ir jo tyrimo aplinkybes bei peripetijas plačiau žr. Dini 2010: 305–307; Kregždys 2011a: 101–106; Ališauskas 2012.

² Apie šio teonimo iki šiol nenustatytą funkcinę atribuciją plačiau žr. Senvaitytė 2002: 6.

paežerėje stovinčios, tvirtovės augančias vyšnias“), garbintu Žemaitijoje³: *Præterea, sunt certis agris, quemadmodum nobilioribus familijs, fingulares dei. videlicet Deuoitis agri Poiurskij, Vetuftis Retovvskij, Guboi ac Tvoverticos Sarakovvskij, Kirnis Plotelfcij*, t. y. „Be to, tam tikros vietovės, kaip ir kilmingesnės šeimos, turi ypatingus savo dievus. Pavyzdžiui, pajūryje garbinamas Deuoitis [Dievaitis], Rietave – Vetustis, Sarake – Guboi ir Tvoverticos, Plateliuose – Kirnis“ [Lasickis 1969: 19, 21, 40–41]), įvardijo juo augalą ‘kryklė vyšnia (*Prunus cerasus*)’.

K. Būga, matyt, rėmėsi Otto Schraderio (I 589; 1907: 175) iškelta hipoteze (jai pritarė Maksas Niedermannas [1902: 97]), neva J. Łasickio veikalė *De Diis Samagitarom...* minimas teonimas *Kirnis* ‘dievas – vyšnių globėjas’ reflektuoja praliev. **kirnas* ‘vyšnia’ (→ **Kirnijas*) (plačiau žr. IEW 572; Walde, Hofmann I 277; dar žr. Грошева 2009: 307–308).

Toks šių tyrėjų mėginimas rekonstruoti nulinio šaknies laipsnio baltiškąjį veldinį, matyt, yra nesėkmingas (plg. Beekes I 771), lėmęs daugybės klaidingų teiginių, minimų vėlesniuose veikaluose, radimąsi⁴.

Daryti tokią prielaidą galima dėl šių priežasčių:

I. Faktografinių neatitikimų – a) kultūrinių vyšnių medeliai Lietuvoje pradėti sodinti dvaruose tik XVI⁵ a.; b) lietuvių folklore šis augalas nėra poetizuojamas,

³ Atskirai minėtina, kad mitologinę medžiagą Janui Łasickiui surinko ir pateikė Jakobas Łaskowskis, Kališo srities lenkų bajoras, Žygimanto Augusto žemės matininkas (revizorius) Žemaitijoje (plačiau žr. LE 1958: 188). Jo lankytos vietos atsekamos pagal paties J. Łaskowskio sudarytus žemėvaldos registro sąrašus. Todėl manoma (LE ibd.), kad J. Łaskowskis darbavosi Plateliuose ir Gargžduose (šiaurės žemaičių kringiškių plotas), Josvainiuose (vakarų aukštaičių šiauliškių dialektinė zona), Ariogaloje (vakarų aukštaičių kauniškių tarminis plotas), Šiaudinės kaime (Kidulių vls. Šakių apskr. prie Kaimelio [netoli Jurbarko [vakarų aukštaičių kauniškių arealinė zona]) bei Karšuvoje – vakarų Lietuvos žemėse (dar žr. Kregždys 2011a: 105; Ališauskas 2012: 32–33).

⁴ Be kalbotyros veikalų, šis fantasmagorinis pasakojimas buvo interpretuojamas ir lietuvių mitologija besidominčių darbuose (tenka apgailestauti, kad tautosakos tyrėjai, mėginantys interpretuoti mitologijos dalykus, itin retai remiasi kalbininkų darbais, plg. J. Łasickio minimos dievybės *Apidome* (Lasicius 1868: 12 [89]) lingvistinę Zigmo Zinkevičiaus [1981: 96–97] analizę, kuri iki šiol ignoruojama [žr. Vaitkevičienė 2002: 18; Ališauskas 2012: 45, 113]), plg. Antonio Mierzyńskiego (1892: 59, 77), Aleksanderio Brücknerio (1980: 212), Wilhelmo Mannhardto (1936: 380), Jono Basanavičiaus ir Petro Klimo teiginius apie dendroforinę lietuvių dievų garbinimo tradiciją, paremtą Kirnio kultu (plačiau žr. LM II 153; 175). Šią, itin abejotiną, idėją savo darbuose plėtojo ir Vittorė Pisanis (1950: 91; dar žr. LM III 71), Walteris Jaskiewiczzius (1952: 85), Marija Gimbutienė (2002: 54), Ignas Narbutas (2003: 617, 618, 619), Gintaras Beresnevičius (2004: 190), Romas Batūra (2005: 115), Marta Eva Běťáková ir Václavas Blažekas (2012: 91–93) ir kt.

Algirdas Julius Greimas (1990: 95–96) bene pirmasis suabejojo dievybės autentiškumu ir teigia jo pateikiamą funkcinį aprašą esant Renesanso epochai būdingą stereotipą, t. y. vietoje, jo manymu, klampynių ir dumblynų dievo, J. Łasickis sukūrė vyšnių dievybę.

⁵ Mato Pretorijaus (MP II 387) teigimu, XVIII a. Prūsijoje vyšnių jau buvo gausu resp. jis tampa įprastu sodo augalu (plg. MP III 633).

t. y. suponuojama labai vėlyva jo etiologija (žr. Balsys 2006: 351). Be to, K. Būga (II 199–201, 225) yra konstatavęs, kad vyšnių – ir laukinės (resp. *Cerasus vulgaris*), ir kultūrinės (resp. *Prunus cerasus* L.) – pavadinimai lietuvių pasiskolinti iš slavų kalbų. Pirmieji šio augalo skoliniai datuojami V–VII a., remiantis lie. dial. (žem.) *viēšne* ‘vyšnia’ Pl (< sl. **vě[<-ei-]šniā* ‘t. p.’). Skolinį vartojo ir vakarų baltai, plg. pr. *wisnaytos* ‘vyšnios’ E 620 (žr. PEŽ IV 255), tačiau tai nereiškia, jog tuo metu Lietuvoje tokie augalai buvo auginami. Kultūrinių skolinių statusą galima motyvuoti jų semantine diskrecija, plg. V. Mažiulio (PEŽ ibd.) teiginį, kad pr. **oisnaitā* iš pradžių reiškė sememą *‘slyvų vaisiai ir medeliai.’

II. Formaliosios analizės, suponuojančios *lapsus calami* J. Łasickio veikale *De Diis Samagitarom...* egzistavimą.

Aptariant formaliuosius resp. gramatinius lo. *cerasus* ‘vyšnia (medis)’ **fem.**; ‘vyšnios vaisius’ **neutr.** ↔ subst. lo. *cerasum* ‘vyšnios vaisius’ (morfologinė inovacija, t. y. g. neutr. yra **antrinis** dėl 1) gr. *κεράσιον* ‘vyšnios vaisius’ **neutr.** [LS 798]; 2) sąsajos su subst. lo. *pomum* ‘medžio vaisius [ypač obelų, vyšnių, figmedžių, riešutmedžių ir kt.]’ **neutr.** – žr. Lewis, Short 1958: 317; Дворецкий 1976: 596; OLD 301) ir J. Łasickio nurodomo funkcinės atribucijos denotato *caerasos* neatitikimus, pirmiausia konstatuotinas radicialinio *-e-* ir *-ae-* kontradikcinis santykis, kuris iki šiol ignoruojamas, nors iš tiesų turi lemiančios reikšmės konstatuojant šių dviejų leksemų genetinių saitų nebuvimą, mat lo. *cerasus* yra skolinys iš gr. *κερασός* ‘vyšnia’ (Ernout, Meillet 2001: 114; dar žr. LS 798), Antikos šaltiniuose neužfiksuotas su šakniniu *-ae-* (žr. Ernout, Meillet ibd.), kuris įprastai reflektuoja skolinių diftongoidą, plg. subst. lo. *Graecus* ‘graikas’, adj. lo. *Graecus*, *-a*, *-um* ‘graikų, graikiškas’ ← gr. *Γραικός* ‘graikas’ (dar žr. Ernout, Meillet 2001: 280); subst. lo. *Aeoles* ‘ajoliečiai’ ← gr. *Αιολεῖς* ‘t.p.’ ir kt. Žinoma, galima spėti, kad tokiai kaitai įtakos galėjo turėti viduramžių lotynų kalbos garsų modifikacinė tendencija, plg. subst. lo. *aecclesia* ‘bažnyčia’ ↔ *ecclesia* ‘t.p.’ (žr. Дрбоглав 1993: 11; dar žr. Harrington 1997: 3). Toks spėjimas būtų teisingas, jei XVI a. Lenkijos karalystėje vartotuose žodynuose būtų nurodyta tokia kaita. Deja, taip nėra, plg. V. lo. *cerasum* ‘vyšnios vaisius’ neutr. / V. lo. *cerasus* ‘vyšnia (medis)’ fem. (žr. Maczinsky 1564: 48; dar žr. Erzepki 1900: 18), t. y. ne tik neįvairuoja radicialinis *-e-*, bet labai aiškiai determinuojami ir žodžių diferentiniai variantai pagal semantinį bei gramatinį resp. giminės katego-

Kazimieras Būga (II 201), aiškindamas šio augalo įvardijimą slavizmais jau senuosiuose lietuvių raštuose, teigia, jog „<...> Lietuvoje neauga laukinė vyšnia ‘prunus avium’; o Dalia Senvaitytė (2002: 7), remdamasi botanikų tyrimais (LP 109), nurodo, jog „Vyšnios Lietuvos teritorijoje auga nuo seno. Nuo seniausių laikų paplitusi paprastoji vyšnia (dar vadinama rūgščiąja vyšnia) (*cerasus vulgaris*).“ Vis dėlto šios tyrėjos noras pagrįsti fitonimų lie. *kirnis* / *kirné* (bot.) kryklė vyšnia (*Prunus cerasus*) paveldėtųjų formų statusą yra visiškai nesėkmingas, mat minėti augalo pavadinimai nevartojami senuosiuose raštuose ir, svarbiausia, tarmėse. Taigi šių žodžių itin vėlyva kilme, matyt, nevertėtų (žr. anksčiau) abejoti.

rijos rodiklį. Vadinasi, galima daryti prielaidą, kad ligšioliniai šio teksto interpretavimo variantai, neva dievybė *Kirnis* yra „vyšnių dievas“, gali būti klaidingi:

est bonorum, seu largitor. *Kirnis* caerasos arcis alicuius secundum lacum sitae curat. in quos, placandi eius causa, gallos mactatos injiciunt, caereosque accensos in eis figunt. nimirum sicut ille auarus Euclio apud Plaut. in

Kirnis caerasos arcis alicuius secundum lacum sitae curat. in quos, placandi eius causa, gallos mactatos injiciunt, caereosque accensos in eis figunt (Lasicius 1868: 11 [88]; dar žr. Lasickis 1969: 40) ↔ „Kirnis – globoja prie vienos, paežerėje stovinčios, tvirtovės augančias vyšnias. Norėdami jį permaldauti, jie papiautus gaidžius sumeta tarp vyšnių ir prismaigsto ten degančių vaškinių žvakių“ (Lasickis 1969: 19).

Toks teiginys argumentuotinas formaliosios resp. gramatinės analizės rezultatais: 1) antrojo sakinio *in quos* nėra suderintas su pirmojo *caerasos*, mat pastaras žodis yra moteriškosios giminės, o prielinksninė sintagma – vyriškosios arba niekatrosios giminės reprezentantai, mat jei šie leksiniai dėmenys būtų suderinti, J. Łasickis būtų parašęs *in quas* (jei būtų reflektuojama sąsaja su lo. *cerasus* ‘vyšnios medis’ **fem.**) arba *in quae* (jei turėtas omeny lo. *cerasum* ‘vyšnios vaisius’ **neutr.**); 2) *in quos*, matyt, traktuotinas kaip įterpinys, verstinas ‘dėl šios priežasties; todėl’ (žr. OLD 1560 [16 semantinį lizdą]).

Taigi nekyla jokių abejonų, kad J. Łasickio veikalo analizuojama atkarpa suponuoja visiškai kitą informaciją, nei įprasta manyti iki šiol. Galima atsargiai spėti, kad tiek daug diskusijų implikavęs subst. lo. *caerasos* reflektuoja struktūrinę kaitą, būdingą įvairaus laikotarpio konstrukcinėms sekoms su sonantu, plg. verb. lo. *arcessō / accerso* ‘pakviesti, sušaukti’ (Vaas de 2008: 51), subst. lo. *nervus* ‘sausgyslė, gysla; *membrum virile* ir kt.’ ← pralo. **neuros* (Vaas de 2008: 408), subst. lo. *pūlex* ‘blusa’ ← pralo. **pusl-* ‘t.p.’ < ide. **plus-* ‘t.p.’ (Vaas de 2008: 497), t. y. J. Łasickio minimas lo. *cerafos*, matyt, reflektuoja sonanto *-r-* ir frikatyvinio *-s-* transpoziciją, suponavusią autentiškos lyties su etimologiniu radicialiniu *-ae-* transformaciją: lo. *caesor* ‘medkirtyš’⁶ (← [deverbatyvas] lo. *caedo* ‘kirsti, kapoti’ [Lewis, Short 1958:

⁶ Jau seniesiems italikams buvo būdinga garbinti socialinių grupių veiklą lemiančias dievybes. Jos vadinamos lo. *numina* ‘dievų valios / galios ženklai resp. dievų valia / galia ↔ dievybė’. Vienas tokių mitonimų buvo dievas Silvanas, globojęs medkirčius (Гамильтон 2009: 13).

Medkirčio mitonimas dažnas graikų mituose (plačiau žr. Hansen 2004: 3–4, 241; Лосев 1957: 142, 1996: 164, 854). Jis minimas ir šiaurės germanų sagose (MacCulloch 1930: 207, 280).

Keltai garbino dievą Ezusą (*Esus, Aesus*), vaizduotą medkirčiu (Штраерман 1961: 181, 264; dar žr. Калыгин 2006: 81–82). Senieji indai manė, jog dievas Rudra – medkirčių valdovas (MacDonell 1912:

265]) → **caer-a-sos* (pl.) dėl homofoninės kontaminacijos su toliau sekančiu *caereosque accendos* ‘ir uždegtas vaškinės žvakės / deglus’, matyt, lėmusiu ir inovacinės fleksijos *-os* atsiradimą (t. y. veikė analogijos faktorius).

Todėl cituotą teksto atkarpą, spėtina, vertėtų interpretuoti taip: *Kirnys globoja / rūpinasi kažkokios prie ežero pastatytos pilies medkirčiais. Todėl* (jie, t. y. medkirčiai – R. K.), *idant jį palenkų savo pusėn, gaidžius nugalabytus sumeta ir uždegtus deglus ten* (resp. toje vietoje – R. K.) *susmeigia*.

Tokią spėjimą galima argumentuoti ir faktografinė medžiaga, mat yra žinoma, kad Platelių miestas įsikūręs prie to paties pavadinimo ežero, kurio apylinkės buvo itin miškingos. Jose gyvenę žmonės vertėsi ir miško pramone, t. y. kirto medžius, juos pjaustė lentpjūvėse ir pan. (plačiau žr. LE XXIII 94–95), o J. Łasickis (Lasicius 1868: 13 [90]) nurodo, kad dievybė *Kirnys* buvo garbinamas būtent prie Platelių pilies:

Nusquam autem vel candidius mel est, vel minus caerae habet. vnde illae massae caereae, quae nauibus in Belgium, Galliam, Hispaniam deportantur. Praeterea, sunt certis agris, quemadmodum nobilioribus familijs, singulares dei videlicet *Deuoitis* agri Poiurskij, *Vetustis* Retovvskij, *Guboi* ac *Tvverticos* Sarakovvskij, *Kirnis* Plotelscij. *Vielona*

Praeterea, sunt certis agris, quemadmodum nobilioribus familijs, singulares dei videlicet Deuoitis agri Poiurskij, Vetustis Retovvskij, Guboi ac Tvverticos Sarakovvskij, Kirnis Plotelscij (Lasickis 1969: 41), t. y. „Be to, kai kuriose vietovėse, kaip ir kilmingose šeimose, yra pavieniai (resp. tik tai vietai būdingi) dievai; būtent: Deuoitis Pajūrio vietovės, Vetustis Rietavo, Guboi ir Tvverticos Sarakų, Kirnis Platelių.“

Akivaizdu, kad onomasiologinis leksemos reikšminės sklaidos interpretavimas lėmė ir nagrinėjamo teonimo etimologinių paieškų kryptingumą, jo gramatinės reikšmės kodifikaciją. Toks leksemų tyrimo metodas lemia ne tik lietuvių, bet ir kitų ide. kalbų leksikografinės sistemos ypatybių determinaciją, pavyzdžiui, neatlikęs lotyniškojo teksto formaliosios analizės, Viačeslavas Ivanovas (Gamkrelidze, Ivanov II 554) netgi rekonstruoja ide. **k^hrnō-* ‘sedula’, taip suponuodamas ne tik niekuomet baltų kalbose neegzistavusio žodžio veldinio statusą (Gamkrelidze, Iva-

303). Jų mitologiniuose pasakojimuose užfiksuotas mitonimas s. i. *dru-han* ‘medkirtys’ bei sakralizuotas kirvio pavadinimas s. i. *paraču* (MacDonell 1912: 384, 492). Panašių mitologinių motyvų esama ir iranėnų padavimuose (Алборов II 84).

nov II 555), bet ir paralogizmą ide. **k^hrnǫ-*, mat ir pats V. Ivanovas (Gamkrelidze, Ivanov II 554), remdamasis Hjalmaro Frisko (I 828) hipoteze, spėja, neva lie. *Kirnis* giminaičiai subst. lo. *cornus*, -ī, -ūs fem. ‘sedula (*Cornus mas L.*); sedulos mediena; ietis’ (OLD 446–447), gr. κράνον ‘sedula’, gr. κερασός ‘vyšnia’ yra skoliniai iš kažkokios Mažosios Azijos srities (dar žr. Vaan de 2008: 137), o alb. *thanë* ‘sedula’ taip pat gali būti visai kitos kilmės (žr. Orel 1998: 472), nei teigia minėtos hipotezės vienas autorių, remdamasis ankstesniais šios lekšemos aprašais (plačiau žr. Walde, Hofmann I 277).

Todėl neaiškios kilmės lo. *cornus* ‘sedula (*Cornus mas L.*)’ (Ernout, Meillet 2001: 143–144) ir gr. κράνον ‘t. p.’ (Beekes I 770–771) negali būti gretinami su teonimu⁷ lie. *Kirnis*, nereflektuojančiu fitoniminės konotacijos (jo kilmės aprašą žr. 2 poskyryje), kaip tai buvo įprasta daryti iki šiol (plg. Schrader I 589; 1907: 175; Niedermannas 1902: 97; Boisacq 1916: 509; Chantraine II 577; IEW 572; Frisk II 7; Ernout, Meillet 2001: 144; Vaan de ibd.; Walde, Hofmann ibd.; Грошева 2009: 306 ir kt.). Vadinasi, suponuoti graikų, italikų ir baltų tos pačios kilmės izoleksą (plg. Грошева 2009: 308), reiškiančią vyšnią, nėra jokio pagrindo.

2. TEONIMO LIE. *KIRNIS* ETIMOLOGIZAVIMO BŪDAI

Teonimas lie. *Kirnis* iki šiol interpretuojamas įvairiai:

- 1) kaip fleksijos -ys subst. lie. *kìrna* 1 ‘vandens išplauta medžio ar krūmo šaknis upės krante’ KzR, ‘krūmuota, šlapia vieta’ J, J. Jabl, ‘vieta, kur suvirtę medžiai, laužas, lūžtvė’ J, ‘aštrus virbo ražas, nukirsto krūmo kelmas’ J, Kv, Sr, ‘vyčių grįžtė’ K, Slav II 2, ‘daugybė, krūva, gauja ko, centras’ Šv, Bržr, Ggr, J, ‘šykštuolis’ Trgn ↔ subst. lie. dial. *kirnas* ‘vyčių grįžtė’ MŽ, N, J ↔ subst. lie. *kìrnos* 1 (pl.) ‘šlapios, beveik neįeinamos krūmuotos vietos, klampynės’ BzBk XXVIII 308, G 91, K. Būg, Dr, Rt (LKŽe) vedinys (žr. Mannhardt 1936: 380–381; Jaskiewicz 1952: 85; Greimas 1990: 95–96 [dar žr. 3 išn.]; Balsys 2006: 351);
- 2) siejamas su pr. *kirno* ‘keras, krūmas’ E 637 (Grienberger 1896: 20–21; Brückner 1980: 214);
- 3) top. pr. *Kirno* 1326 (Mierzyński 1892: 77), kuris interpretuojamas kaip subst. pr. *kirno* ‘keras, krūmas’ apeliatyvas (dėl toponimo žr. Gerullis 1922: 63);

⁷ Tai yra ne pirmas visiškai nesėkmingas mėginimas susieti gr. κράνον ‘sedula (*Cornus mas L.*)’ su teonimu. Marinus Willemas de Visseris (1903: 156) iškėlė hipotezę, kad teonimo gr. Ἀθήνη epitetas Κραναία (P. 10.34) vestinas iš subst. gr. κράνεια ‘sedula’, nors jo kilmė visai kita (žr. Karapovъ 1913: 165–166).

- 4) top. lie. *Kirnės* – vietovardžiais Šilalės rajone prie Pajūrio ir Piliakalnio (Ališauskas 2012: 62; dar žr. LATŽ 135)⁸;
- 5) ide. **k^hrnō-* ‘sedula (*Cornus*)’ > pralie. **kirnas* ‘vyšnia’ → pralie. **Kirnijas* → lie. **kirnys* ‘tas, kuris gyvena kirnis’ → lie. *Kirnis* ‘*deus cerasorum*’ (Schrader I 589, 1907: 175; Niedermann 1902: 97; dar žr. ПЯ IV 15; Gamkrelidze, Ivanov II 554; Прошева 2009: 308).

Minėtina, kad šis mitonimas nėra minimas Ernsto Fraenkeli (LEW 241, 257) ir Wojciecho Smoczyńskiego (SEJL 276–277) etimologiniuose lietuvių kalbos žodynuose.

Remiantis atlikta tekstologine ir formaliąja J. Łasickio veikalo ištraukos analize (žr. 1. poskyrį), galima atsargiai spėti, kad teonimas lie. dial. *Kirnis* reflektuoja defektyvinę lytį su absorbuotu elementu⁹ *-it-*: lie. dial. (žem.) *Kirnis* (J. Łasickis) ↔

⁸ Šis Vytauto Ališausko (ibd.) spėjimas yra visiškai neįtikėtinas dėl itin keistos argumentacijos resp. motyvacijos stokos. Hipotezės autorius, remdamasis onomasiologine semantinės teonimo raidos tyrimo metodika, teigia lie. *Kirnis* esant apeliatyvą, t. y. onimą, reflektuojantį toponiminės dievybės garbinimo lokalizacijos referentą. Beje, taip jis (Ališauskas 2012: 61–63) interpretuoja, perpasakodamas Walterio Charleso Jaskiewicziaus liaudies etimologijos principu sukurtus dievų vardų kilmės aiškinimus (plačiau žr. Kregždys 2011a: 102), ne tik teonimą lie. *Kirnis*, bet ir lie. *Deuoitis*, *Vetustis*, *Toverticos*, *Guboi*.

Tenka apgailestauti, kad šis tyrėjas iškreipia J. Łasickio veikale pateikiamą informaciją, t. y. keičia dievybės garbinimo lokalizaciją (resp. paneigia savo paties spėjimą, argumentuojamą vietovės ir dievybės vardų homofonija): *De Diis Samagitarum* autoriaus minimą dievybės kulto vietą Platelius resp. šiaurės žemaičių kretingiškių plotą Plungės rajone jis „perkelia“ į už keliasdešimties kilometrų esantį pietų žemaičių varniškių tarminį arealą Šilalės rajone, kur yra jo minimi toponimai lie. *Kirnės*.

Minėtina, kad Vytautas Ališauskas itin keistą metodiką taiko, ne tik mėgindamas analizuoti lietuvių mitologemas, bet ir interpretuodamas lotynų kalbos leksemas (plačiau žr. Kregždys 2011a: 102–103) bei kitų ide. tautų kultūrinės realijas, pavyzdžiui, šio tyrėjo teigimu, sintagma gr. ἄρτνια φηρών ‘žvėrių valdovė’ Il. 21.470 yra „mikėniškosios kilmės“, nors klasikinės filologijos specialistai teigia priešingai, plg. „this title of Artemis, so often used by modern scholars, only occurs here in Homer“ (Richardson 2000: 94), t. y. linijinio B rašto paminkluose, sukurtuose Kretos ir Mikėnų kultūros klestėjimo laikotarpiu, tokia mitologema nėra užfiksuota (žr. Казанскене, Казанский 1986; Bartoněk 2002) ir kt.

⁹ Plg., pavyzdžiui, 1) teonimą pr. *Curche* /*Kurkē*/ < **Kurk-is/-īs/-as* ‘raguotųjų dievas, t. y. tas, kuriam yra pavaldūs raguotieji (galvijai)’ ← **Kur-va-ka-* ‘t. p.’ (su struktūrinių elementų *-va-* absorbcija [plačiau žr. Крегждис 2009: 280–281; Крегждис 2012: 108–109]); 2) mitonimą s. isl. *Váli* ‘Odino ar Lokio sūnus’ < **Wa-ni-lo* (su struktūrinių elementų *-ni-* absorbcija [plačiau žr. Vries 1977: 641; dar žr. Kempinski 2003: 219; Крегждис 2012: 286]) ir kt. (daugiau pavyzdžių žr. Крегждис 2012: 41, 44, 92, 110, 116, 117, 131, 221, 286, 289–290, 307–308, 348, 355, 363, 373, 412, 414, 496, 497; Крегждис 2013: 94).

Absorbcijos paveiktas lytis nėra taip lengva nustatyti, ypač apibrėžiant onomastinių formų etimologinę raidą, plg., pavyzdžiui, avd. lie. *Širka* (dar plg. avd. lie. *Širkus*, *Širkus* resp. *Širkaitė*) *Lietuvių pavardžių žodyne* (LPŽ II 937), priskiriamas slaviškos kilmės onimams resp. siejamus su avd. (s.) br. *Шырко*, *Шурко*, avd. r. *Шурков*, *Шуркин*. Vis dėlto toks aiškinimas argumentuojamas onomasiologinės analizės kriterijais (žr. 0 skyrių), kurie yra kazuistiniai, mat avd. r. *Шурков* kilmė siejama su rusų kalbos apeliatyvu avd. (s.) r. *Шурьев(ъ)* ← avd. (s.) r. *Шуряй* ‘*darbštus, uolus; petingas žmogus’ /

**Kirnis* (su kirčiuota galūne [motyvus žr. Zinkevičius 2006: 61, 217–218]) ← lie. dial. **Kirnyš* ‘medkirčių dievas’¹⁰ ← lie. dial. **Kirtinys* ‘t. p.’ (antonomazija, plg. teonimą lie. *Perkūnas* [‘mit.] griausmo, žaibo dievas’ B, R, DK 77, LTR [Jz], Jrb [LKŽe] ↔ subst. lie. *perkūnas* 1 ‘griaustinis’ Nd, Ob, I. Simon, Pls, SD 251, LMD [Sln], JV 1033, DP 44, Lz, M. Valanč, BsMt II 194, Skd, Eiš ir kt. [LKŽe]) ← ?¹¹ *n. agentis* subst. lie. dial. *kirtinys* *‘medkirtys’ ← *n. acti* subst. lie. *kirtinys* 3^b ‘iškirstas miško plotas, skynimas’¹² Skr, ‘nukirsti medžiai’ rš (LKŽe), ‘nukirsta žolė’ Auk, ‘trumpi žodžiai’ Snt (LKŽp) (plg. darybinį atitikmenį subst. lie. *kalinys*, –ė 3^b ‘kas uždarytas kalėjime’ K, BŽ 506, NdŽ, Š, SD 398, MŽ 214, Lex 40, M, J, SP II 166, V. Krėv, LC 1886, 23 ir kt. [LKŽe] ← subst. lie. *kalinys* 3^b ‘kas kalama’ Šts, VI ↔ subst. lie. *kalinys* 3^b ‘kalėjimas’ Kv, Ms; S. Stan, Grž, Als, Akm, J, Dglš, BsP II 41, JD 209, M. Valanč ir kt. [LKŽe; dar žr. Skardžius I 260–261]) ← verb¹³. lie.

‘eiklus arklys’ (Ведина 2008: 194; Тупиковъ 1903: 842; POOP 112; Чайкина 1995: 116; Унбегаун 1989: 126 [plg. adj. r. *шуряй* ‘plačiapetis’ (Даль IV 634; dar žr. Кюршунова 2010: 615)]), plg. avd. br. *Шуряй* ‘plačiapetis’ (Бирыла 1966: 194, 1969: 492), nors ji gali būti ir gudiška (žr. toliau).

Be šio spėjimo, galima pateikti dar keletą galimų avd. lie. *Širka* (*Širkus*, *Širkus* / *Širkaitė*) kilmės aiškinimo būdų, t. y. šias pavardes vesti galima iš: 1) apeliatyvo avd. br. *Каўшырка* ← br. (arch.) *ковшарь* ‘taurių dirbėjas’ (Бирыла 1969: 193) – su *Каў-* afereze, plg. avd. ukr. *Лєра* ← *Ва-лєруй* (Скрипник, Дзятківська 2005: 45; apie tokią kaitą dar žr. Сулова, Суперанская 1991: 99, 111, 115–116; Kregždys 2010: 60, 2011: 148, 2013a: 65, 70); 2) polonizmo lie. *šiņkorka* 1 KŽ, *šinkorkà* 2 (sf.) ‘smuklininkė’ Ds, N ir kt. (LKŽe) ← (s. / v.) le. *szynkarka* ‘smuklės savininkė, smuklininkė; smuklininko žmona’ (SW VI 704; SSt VIII 592; Linde V 586) → br. (dial.) *шинка́рка* / *шынка́рка* ‘smuklininkė’ (Носовичъ 1984: 710; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 353; СБГП V 531), kontaminuojant su polonizmu lie. *šiņkorius*, –ė 1 (smob.) K I 150, K II 151, K, Rtr, NdŽ, *šinkōrius* 2 ‘smuklininkas’ NdŽ, Mit VI 76 (Slnt), BB 1Moz. 40.1, SD 367, Q 442, R 74, 305, MŽ 98, 409, N, M, L ir kt. (LKŽe) ← (s. / v.) le. *szynkarz* ‘smuklės savininkas, smuklininkas’ (← [s. / v.] le. *szynk* ‘išdalijimas; vertimasis smuklininko amatu; alkoholinių gėrimų pardavimas; smuklininkas, –ė’ < v. v. a. *schenke*, *shenk* / v. *Schenke* ‘smuklė, už-eiga’ [SW VI 704; Linde V 586; SSt VIII 592; Brückner 1985: 561; Фасмер IV 439]) → s. br. *шынкарь* ‘smuklininkas’ (Булыка 1980: 74), br. *шынкарь* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 353), r. *шинкарь* ‘t. p.’ (Даль IV 633) – suponuota struktūrinių elementų *-nko-* absorbcija (apie šią kaitą žr. anksčiau).

¹⁰ Su šiuo mitonimu galėtų būti siejamas sukrickšcionintas rytų slavų medkirčių globėjas Jokūbas Medkirtys, garbintas spalio 22 d. / lapkričio 5 d. (СД II 135). Tikėta, kad medkirčio vykdoma funkcija yra apvalmoji, gelbstinti nuo ligų, mirties, nelaimių (plačiau žr. СД III 526). Bulgarij padavimuose esama kosmologinio motyvo, siejamo su medkirčio veikla: pasakota, kad mėnulio dėmės atsirado tuomet, kai šis ant jo prikrovė malkų (СД III 152 [apie kitų ide. tautų mitologinius alternantus plačiau žr. 6 išn.]).

¹¹ Minėtina, kad LKŽe pateikiamas *n. agentis* lie. dial. *kirtinys* 3^b ‘medkirtys’ Rš LKŽk aprašytas visai kitaip, nei nurodo *Lietuvių kalbos žodyno* autoriai, t. y. kortelėje yra pateikiama lytis *kirtinėlis*, –io, –iai ‘kirtėjėliai’. Vadinasi, LKŽ autoriai sukūrė lytį be deminutyvinio sufikso –elis. Už šią informaciją straipsnio autorius taria nuoširdžiai ačiū dr. Ritutei Petrokienei (Lietuvių kalbos institutas).

¹² LKŽKp tokia reikšmė užfiksuota ir žemaičių bei vakarų aukštaičių kauniškių tarminiuose plotuose, t. y. Vž (Birutės Rokaitės-Vanagienės duomenimis [1962 m.]), Dovydai (Šakių r.).

¹³ Neatmestina galimybė, kad pamatinis žodis galėjo būti ir substantivas, plg. subst. lie. dial. *kirtà* 4 ‘mušimas’ Grdm, LC 1886, 34 (LKŽe).

*kiřsti*¹⁴ ‘kuo nors ařtriu smogiant pargriauti, paguldyti; atskirti dalį nuo visumos, smulkinti’ J. A. Baran, Ds, Grřl, StnD 3, KlD 28, S. Dauk ir kt.; ‘kuo nors ařtriu smogti’ SD 370, R, K, J. Jabl, Vaiřg, Alk, Slnt ir kt., ‘pjauti dalgiu, pjautuvu (javus, řieną)’ J. Jabl, J. P. Cvir, K. Donel, K II 267 ir kt., ‘gelti, kąsti’ J. Jabl, Brb, Vřns, Skr, Lř, Prn, LTR (Rk) ir kt. (LKře) + suff. **-inĩř-* (plačiau řr. Skardžius ibd.), t. y. gali būti reflektuojama protosemema *‘medkirčių dievas’, plg. hiperoniminės konotacijos subst. lie. *kirtėjas* 1, 3 J, *kirtėjas* 4 K ‘kas kerta kirviu (medį)’ Žem, Slnt, Ps, Vlk, Krp, BB Joz. 9, 21, ‘kas kerta, pjauna dalgiu (javus)’ J. Balt, Mrk ↔ subst. lie. dial. *kirtėjys* 4 ‘kas kerta kirviu (medį)’ Škn (LKře).

3. APIBENDRINIMAS

Leksemų prolyčių rekonstrukcija, pagrįsta onomastinių lyčių onomasiologine semantinės raidos tyrimo metodika, lėmė itin negatyvų šios kalbotyros šakos objekto (ir ypač jo etimologinės analizės) vertinimą: Radoslavas Katičičius (I 48) teigia, jog daugelis onimų kilmės aprařų grindžiami liaudies etimologijos principais, o Aleksandra Superanskaja (Суперанская 1986: 78) nurodo, kad tokie tyrimai visuomet yra hipotetinio lygmens, argumentuojami nepatikima faktografija.

Remiantis avd. lie. *Kirnis* ἄπαξ λεγόμενον (resp. okazionalizmo) statusu, diachroninė galimų izoleksų analizė ir jų prolytės rekonstrukcija pirmiausiai turi būti grindžiama vidinio rekonstrukcijos metodo rezultatais (plg. Ivano Steblin-Kamenskio [Стеблин-Каменский 1999: 11] išdėstytus argumentus). Dėl šios priežasties onomastinių lyčių tyrimo metodika turi būti koherenti fonomorfologijos ir semantinės raiřkos lygmenų analizės aspektu (dar řr. Kregždys 2012: 38, 513).

4. IŠVADOS

1. Onomasiologinis leksemos semantinės raidos tyrimo būdas, grįstas sinkretine reikřmine sklaida, kurios struktūrinių elementų taksonomiją lemia řymimojo objekto / subjekto hiperonominis statusas, suponuoja etimologinius paralogizmus.
2. J. Łasickio veikalas *De Diis Samagitarum...* teonimas *Kirnis* ‘dievas – vyřnių globėjas’ nėra pralie.**kirnas* ‘vyřnia’ refleksija dėl:
 - 2a) faktografinių neatitikimų – kultūrinių vyřnių medeliai Lietuvoje pradėti sodinti dvaruose tik XVI a.;
 - 2b) formaliosios analizės ypatumų, suponuojančių *lapsus calami*, t. y. V. lo. *cerasus* ‘vyřnia (medis)’ fem.; ‘vyřnios vaisius’ neutr. ≠ V. lo. *caerasos* (J. Łasickis);

¹⁴ Plg. verb. lie. dial. (řem.) *kiřtinti* ‘duoti kirsti’ (Aleksandravičius 2011: 165).

- 2c) V. lo. *caerasos* fem. (J. Łasickis) nėra suderinti su prielinksnine sintagma *in quos* (masc. / neutr.), mat priešingai turėtų būti *in quas, in quae*.
3. Teonimas lie. dial. (žem.) *Kirnis* suponuoja defektyvinį avd. lie. dial. **Kirnỹs* ‘medkirčių dievas’, vestiną iš antonomazinio lie. dial. **Kirtinỹs* ‘t. p.’.
4. Ide. **k^hrnō-* ‘sedula (*Cornus*)’ resp. graikų, italikų ir baltų kalbų vyšnią reiškiančios izoleksos rekonstrukcija, remiantis lie. dial. **Kirnỹs* ‘medkirčių dievas’, negalima.

LITERATŪRA

- Aleksandravičius Juozas 2011: *Kretingos tarmės žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Ališauskas Vytautas 2012: *Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus. Tekstas ir kontekstai*. Vilnius: Aidai.
- Balsys Rimantas 2006: *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Bartoněk Antonín 2002: *Handbuch des mykenischen Griechisch*. Heidelberg: Universitätsverlag; C. Winter.
- Batūra Romas 2005: Mitologinio *Vižo* ir jo aplinkos klausimu. – *Senovės baltų kultūra* 7. Vilnius: Versus aureus, 110–129.
- Beekes I–II – Beekes Robert. *Etymological Dictionary of Greek* 1–2. Leiden & Boston: Brill, 2010.
- Beresnevičius Gintaras 2004: *Lietuvių religija ir mitologija*. Sisteminė studija. Vilnius: Tyto alba.
- Běřáková Marta Eva, Blažek Václav 2012: *Encyklopedie baltské mytologie*. Praha: Nakladatelství Libri.
- Boisacq Émile 1916: *Dictionnaire étymologique de la langue Grecque*. Heidelberg & Paris: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, Librairie C. Klincksieck.
- Brückner Alexander 1980: *Mitologia słowiańska i polska*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Brückner Alexander 1985: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza powszechna.
- Būga I–III – Būga Kazimieras. *Rinktiniai raštai* 1–3, sud. Zigmąs Zinkevičius. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958–1961.
- Dini Pietro Umberto 2010: *ALILETOESCVR: linguistica baltica delle origini*. Livorno: Books & Company.

- Ernout Alfred, Meillet Alfred 2001: *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*. Paris: Klincksieck.
- Erzepki Bolesław 1900: *Słownik Łaciński-Polski Bartłomieja z Bydgoszczy. Podług rękopisu z roku 1532*. Poznań: Drukarnia dziennika Poznańskiego.
- Frisk I–III – Frisk Hjalmar. *Griechisches Etymologisches Wörterbuch* 1–3. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1960.
- Gamkrelidze, Ivanov I–II – Gamkrelidze Thomas V., Ivanov Vjačeslav V. *Indo-European and the Indo-Europeans. A Reconstruction and Historical Analysis of a Proto-Language and a Proto-Culture* 1–2. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 1995.
- Gerullis Georg 1922: *Die altpreußischen Orstnamen*. Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger.
- Gimbutienė Marija 2002: *Baltų mitologija. Senovės lietuvių deivės ir dievai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Greimas Algirdas Julius 1990: *Tautos atminties beiškant*. Vilnius & Chicago: Mokslas.
- Grienberger Theodor von 1896: Die Baltica des Libellus Lasicki. Untersuchungen zur litauischen Mythologie. – *Archiv für slavische Philologie* 18, 1–86.
- Hansen William F. 2004: *Handbook of classical mythology*. Santa Barbara, California & Oxford, England: ABC-CLIO, Inc.
- Harrington Karl Pomeroy 1997: *Medieval Latin*, revised by Joseph Pucci; with a grammatical introduction by Alison Goddard Elliott. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- IEW – Pokorny Julius. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* 1–2. Bern und München: A. Francke AG-Verlag, 1959–1969.
- Il. – Ὀμήρου Ἰλιάς
- Jaskiewicz Walter C. 1952: Study in Lithuanian mythology. – *Studi Baltici*. Accademia Toscana di scienze e lettere „La colombaria“, 65–106.
- Katičić I–II – Katičić Radoslav. *Ancient Languages of the Balkans* 1–2. The Hague & Paris: Cambridge University Press, 1976.
- Kempiński Andrzej M. 2003: *Ilustrowany leksykon mitologii wikingów*. Poznań: KURPISZ.
- Kregždys Rolandas 2010: M. Strykowski veikalo *Kronika Polska, Litewska, Žmódzka i wszystkiej Rusi* teonimai: *Chaurirari*. – *Acta Linguistica Lithuanica* 62–63, 50–81.
- Kregždys Rolandas 2011: Rytų baltų fitonimų morfeminio skaidymo ypatumai (etninės žodžių identifikacijos problematika). – *Acta Linguistica Lithuanica* 64–65, 137–164.
- Kregždys Rolandas 2011a: Baltiškųjų teonimų perteikimo ir dievų funkcijų nustatymo problematika Jano Łasickio veikale „De diis Samagitarvm cæterorvmque Sarmatarum,

& fallorum Christianorum. Item de religione Armeniorum“: *Salaus, Klamals, Atlaibos, Tawals. Perspectives of Baltic Philology II*. Poznań: Wydawnictwo „Rys“, 101–121.

Kregždys Rolandas 2012: *Baltų mitologemų etimologijos žodynas I: Kristburgo sutartis*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas.

Kregždys Rolandas 2013: Ancient Baltic Religion: Evaluation of Archetypes Authenticity. *Oriental Studies. Between East and West. Scientific Papers. University of Latvia*, vol. 793. Rīga: Latvijas Universitāte, 91–98.

Kregždys Rolandas 2013a: Rytų baltų fitonimo avietė (*Rubus*) morfologinė raida ir etimologinių sąsajų problematika. – *Acta Linguistica Lithuanica* 69, 61–78.

Lasicius J. Polonus 1868: *De Diis Samagitarum libellus*, herausgegeben von W. Mannhardt mit Nachträgen von A. Bielenstein. Riga: Verlag von J. Bacmeister.

Lasickis Jonas 1969: *Apie žemaičių, kitų sarmatų bei netikrų krikščionių dievus*. Vilnius: Vaga.

LATŽ – *Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas 2*. Vilnius: Mintis, 1976.

LE I–XXXVII – *Lietuvių enciklopedija* 1–37. Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1953–1985.

LEW – Fraenkel Ernst. *Litauisches etymologisches Wörterbuch* 1–2. Heidelberg: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962–1965.

Lewis Charlton T., Short Charles 1958: *A Latin Dictionary founded on Andrews' edition of Freud's Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.

Linde I–VI – Linde M. Samuil Bogumil. *Słownik języka polskiego* 1–6. Warszawa: w Drukarni Xieży Piiarów, 1807–1814.

LKE – *Lietuvių kalbos enciklopedija*, par. Kazys Morkūnas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999.

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* (t. 1–20, 1941–2002). *Antrasis elektroninis leidimas*. Red. kolegija: Gertrūda Naktinienė ir kt. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2013.

LKŽk – *Lietuvių kalbos žodyno kartoteka*, saugoma Lietuvių kalbos instituto Leksikografijos centre.

LKŽKp – *Lietuvių kalbos žodyno kartotekos papildymai*, saugomi Lietuvių kalbos instituto Leksikografijos centre.

LM I–III – *Lietuvių mitologija* 1–3, sud. Norbertas Vėlius (t. 1–2), N. Vėlius ir Gintaras Beresnevičius (t. 3). Vilnius: Mintis, 1995–2003.

LP – *Lietuvos pomologija*. Vilnius: Mokslas, 1974.

LPŽ I–II – *Lietuvių pavardžių žodynas* 1–2. Vilnius: Mokslas, 1985–1989.

- LS – Liddell Henry George, Scott Robert. *A Greek-English lexicon*. New York & Cincinnati: American Book Company, 1882 (eighth edition).
- MacCulloch John Arnott 1930: *Eddic Mythology*. Boston: Archaeological Institute of America & Marshall Jones Company.
- MacDonell Arthur Anthony 1912: *Vedic Index of Names and Subjects*. London: John Murray.
- Maczinsky Ioannus 1564: *Lexicon LatinoPolonicum ex optimis Latinae Linguae scriptoribus concinnatum*. Regiomonti Borvssiae: Typographus Ioannes Daubmannus.
- Mannhardt Wilhelm 1936: *Letto-Preussische Götterlehre*. Riga: Herausgegeben von der Lettisch-Literarischen Gesellschaft.
- Mierzyński Antoni 1892: *Mytologiae Lituanicae Monumenta. Źródła do Mytologii Litewskiej* I. Warszawa: Druk K. Kowalewskiego.
- MP I–IV – Pretorijus Matas. *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla* 1–3, par. Ingė Lukšaitė. Vilnius: Pradai (t. 1 – 1999), Lietuvos istorijos instituto leidykla (t. 2 – 2004, t. 3 – 2006, t. 4 – 2011).
- Narbutas Ignas 2003: Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių mitologiją. Struktūros bruožai. *Naujasis židinys-Aidai* 11–12, 616–622.
- Niedermann Max 1902: Notes d'étymologie latin. *Mélanges linguistiques offerts à A. Meillet par ses élèves D. Barbelenet, G. Dottir, R. Gauthiot, M. Grammont, A. Laronde, M. Niedermann, J. Vendryes. Avec un Avant-Propos par P. Boyer*. Paris: Klincksieck.
- O. – Publius Ovidius Naso. *Metamorphoseon* (libri 1–15).
- OLD – *Oxford Latin Dictionary*. Oxford: At the Clarendon Press, 1968.
- Orel Vladimir 1998: *Albanian Etymological Dictionary*. Leiden & Köln: Brill.
- P. – Πανσανίου Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος.
- PEŽ I–IV – Mažiulis Vytautas. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas* 1–4. Vilnius: Mokslo (t. 1), Mokslo ir enciklopedijų leidykla (t. 2, 3), Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (t. 4), 1988–1997.
- Pisani Vittore 1950: *Le religioni dei celti e dei balto-slavi nell'Europa precristiana*. Milano: Istituto editoriale Galileo.
- Richardson Nicholas 2000: *The Iliad: a commentary. Volume VI: books 21–24*. General editor G. S. Kirk. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schrader I–II – Schrader Otto. *Reallexikon der Indogermanischen Altertumskunde. Grundzüge einer Kultur- und Völkergeschichte Alteuropas*. 2, verm. u. umgearb. Aufl. Hrsg. von A. Nehring. 2 Bde. Berlin: De Gruyter 1917–1923 (A-K), 1929 (L-Z).
- Schrader Otto S. 1907: *Sprachvergleichung und Urgeschichte*. 3 v. Jena: Hermann Costenoble.

SEJL – Smoczyński Wojciech. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Wilno: Printer Polyglott, 2007.

Senvaitytė Dalia 2002: Mitologinės Kirnio interpretacijos. – *Liaudies kultūra* 6(87), 6–10.

Skardžius I–VII – Skardžius Pranas. *Rinktiniai raštai* 1–7, par. Albertas Rosinas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996–2013.

SSt I–XI – *Słownik staropolski* 1–11, red. S. Urbańczyk (t. 1, A–Ć, Warszawa 1953–1955; t. 2, D–H, Wrocław–Kraków–Warszawa 1956–1959; t. 3, I–K, Wrocław–Kraków–Warszawa 1960–1962; t. 4, L–M, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963–1965; t. 5, N–Ó, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965–1969; t. 6, P–Pożzenie, Wrocław–Warszawa–Gdańsk 1970–1973; t. 7, Póć–Rozproszyc, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973–1977; t. 8, Rozpróchnieć–Szyszki, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: 1977–1981; t. 9, Ściadły–Używowanie, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982–1987; t. 10, W–Wżgim, Kraków 1988–1993; t. 11, Z–Ż, Kraków 1995–2002...). Zakład narodowy imienia Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk.

SW I–VIII – Karłowicz Jan, Kryński Adam A., Niedźwiedzki Władysław (red.). *Słownik języka polskiego* 1–8. Warszawa: W drukarni E. Lubowskiego (1–2), W drukarni „Gazety Handlowej“ (3–6), W drukarni „Współczesnej“ (7), Wydawnictwo kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowym imienia J. Mianowskiego (8), 1898–1923.

V. G. – Publi Vergili Maronis. *Georgica*.

Vaan Michiel de 2008: *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*. Leiden & Boston: Brill.

Vaitkevičienė Daiva 2002: Namų laimė. – *Liaudies kultūra* 4(85), 9–21.

Visser Marinus Willem de 1903: *Die nicht menschengestaltigen Götter der Griechen*. Leiden: Buchhandlung und Druckerei vormals E. J. Brill.

Vries Jan de 1977: *Altnordisches Etymologisches Wörterbuch*. Leiden: E. J. Brill.

Walde, Hofmann I–II – Walde Alois, Hofmann Johann Baptist. *Lateinisches Etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsbuchhandlung, 1938 (Bd. 1 [a–l]), Carl Winter Universitätsverlag 1954 (Bd. 2 [m–z]).

Zinkevičius Zigmąs 1981: Dėl vienos mitologinės dievybės vardo. – *Baltistica* 17(1), 96–97.

Zinkevičius Zigmąs 2006: *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Алборов I–II – Алборов Борис Андреевич. *Некоторые вопросы осетинской филологии* 1–2. Владикавказ: Издательско-полиграфическое предприятие им. В. А. Гасиева, 1979–2005.

Анненковъ Николай 1878: *Ботанический словарь*. Санкт Петербургъ: Типографія императорской академіи наукъ.

Байкоў Мікалай Я., Некрашэвіч Сцяпан М. 1993: *Беларуска-расійскі слоўнік. Факсімільнае выданьне*. Мінск: Народная асвета.

Бірыла Мікалай В. 1966: *Беларуская антрапанімія. Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы*. Мінск: Навука і тэхніка.

Бірыла Мікалай В. 1969: *Беларуская антрапанімія 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі*. Мінск: Навука і тэхніка.

БСЭ I–L – *Большая советская энциклопедия* 1–50, ред. Б. А. Введенский. Москва: Большая советская энциклопедия, 1969–1981.

Ведина Тамара Ф. 2008: *Энциклопедия русских фамилий. Тайны происхождения и значения*. Москва: Астрель, АСТ.

Гамильтон Эдит 2009: *Мифы и легенды Греции и Рима*. Москва: Центрполиграф.

Грошева Антонина В. 2009: *Латинская земледельческая лексика на индоевропейском фоне*. Санкт-Петербург: Наука.

Даль I–IV – Даль Владимир. *Толковый словарь живого великорусского языка* 1–4. Москва: Русский язык, 1989–1991.

Дворецкий Иосиф Хананович 1976: *Латинско-русский словарь*. Изд. 2-е. Москва: Русский язык.

Дрбоглав Донат Александрович 1993: *Учебное пособие по средневековой латыни*. Москва: Изд-во МГУ.

Кагаровъ Евгеній 1913: *Культъ фетишей, растений, животныхъ въ Древней Греціи*. С.-Петербургъ: Сенатская Типографія.

Казанскене Ванда Петровна, Казанский Николай Николаевич 1986: *Предметно-понятийный словарь греческого языка. Крито-микенский период*. Ленинград: Наука.

Калыгин Виктор Павлович 2006: *Этимологический словарь кельтских теонимов*. Москва: Наука.

Крегждис Роландас 2009: Прусс. *Curche*: этимология теонима, функции божества; проблематика установления культовых соответствий на почве обрядовой традиции восточно-балтийских, славянских и других индоевропейских народов. – *Studia Mythologica Slavica* 12, 249–320.

Кюршунова Ирина Алексеевна 2010: *Словарь некалендарных личных имен, прозвищ и фамильных прозваний Северо-Западной Руси XV–XVII вв.* Санкт-Петербург: Дмитрий Буланин.

Лосев Алексей Федорович 1957: *Античная мифология в ее историческом развитии*. Москва: Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР.

Лосев Алексей Федорович 1996: *Мифология греков и римлян*. Москва: Мысль.

Носовичъ Иван И. 1984: *Словарь бѣлорускаго нарѣчія* (Specimina philologiae Slavicae). München: Verlag Otto Sagner.

ПЯ I–V – Топоров Владимир Николаевич. *Прусский язык: Словарь*. Москва: Наука, 1975–1990.

РООР – *Русская ономастика и ономастика России. Словарь*, под ред. Олега Николаевича Трубачева. Москва: Школа-Пресс, 1994.

СБГП I–V – *Слоўнік беларускіх гаворак Паўночна-Заходняй Беларусі і яе пагранічча* 1–5. Мінск: Навука і тэхніка, 1979–1986.

СД I–V – *Славянские древности. Этнолингвистический словарь* 1–5, ред. Никита И. Толстой. Москва: Международные отношения, 1995–2012.

Скрипник Лариса Григорівна, Дзятківська Ніна Пантелеймонівна 2005: *Власні імена людей*. Київ: Наукова думка.

Стеблин-Каменский Иван М. 1999: *Этимологический словарь ваханского языка*. Санкт-Петербург: Петербургское Востоковедение.

Суперанская Александра Васильевна и др. 1986: *Теория и методика ономастических исследований*. Москва: Наука.

Суслова Анна Владимировна, Суперанская Александра Васильевна 1991: *О русских именах*. Ленинград: Лениздат.

Тупиковъ Николай М. 1903: *Словарь древне-русскихъ личныхъ собственныхъ именъ*. С.-Петербургъ: Типографія И. Н. Скороходова.

Унбегаун Б. 1989: *Русские фамилии*. Москва: Прогресс.

Фасмер I–IV – Фасмер Макс. *Этимологический словарь русского языка* 1–4. Москва: Прогресс, 1986–1987.

Чайкина Юлия Ивановна 1995: *Вологодские фамилии: Этимологический словарь*. Вологда: Русь.

Штаерман Елена Михайловна 1961: *Мораль и религия угнетенных классов Римской империи (Италия и Западные провинции)*. Москва: Издательство академии наук СССР.

Determination of the Interferential Relationship of the Lexemes at the Morphological and Semasiological Levels: *Kirnis*

SUMMARY

The article presents a semasiological analysis of theonym Lith. *Kirnis* mentioned in *De Diis Samagitarum* (1582) by Jan Łasicki. It also deals with the determination of the interferential relationship of the semantic extensionale and referent, which is to be based on the arguments of the twofold criteria (onomasiological and semasiological).

The assumption of the deity cult reconstruction by the individual social group of hewers is based on the following conclusions:

1. Onomasiological word research methodology, based on the syncretic semantic distribution of the lexeme, which accounts for hyperonymic status of the definite object / subject in the case of taxonomy of its structural complexes, presupposes the emergence of pseudo-scientific etymologies.
2. Theonym Lith. *Kirnis* with the meaning 'protector of the cherries', mentioned in *De Diis Samagitarum* by J. Łasicki, cannot be interpreted as a reflection of Proto-Lith. **kirnas* 'cherry'. The said conclusion can be drawn on the basis of
 - 2a. factographic discrepancy, for the cultivation of tamed cherries as plants of the manor in Lithuania began in the 16th c. only;
 - 2b. outcomes of the formal analysis of Łasicki's text, which is written in Latin, that presuppose existence of *lapsus calami*, i.e. M.A. Lat. *cerasus* 'cherry (tree)' fem.; 'cherry (fruit)' neutr. ≠ M.A. Lat. *caerasos* (J. Łasicki);
 - 2c. M.A. Lat. *caerasos* fem. (J. Łasicki) does not agree with the grammatical status of prepositional syntagma *in quos* (masc. / neutr.), which regularly should be put down as *in quas, in quae*.
3. Theonym Lith. dial. (Lowland) *Kirnis* presupposes reconstruction of the defective form Lith. dial. **Kirnỹs* 'deity of hewers', which is to be derived from Lith. dial. **Kirtinỹs* 'ditto'. The origin of the last is to be justified by the phenomenon of antonomasia.
4. Given the analysis of the theonym Lith. *Kirnis*, the possibility of the reconstruction of I-E **k^hrnō-* 'cornel (*Cornus*)', as well as the existence of Greek, Italic and Baltic isolexeme with the meaning of 'cherry' must be rejected.

Įteikta 2014 m. kovo 4 d.

ROLANDAS KREGŽDYS

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Saltoniškių g. 58, Vilnius LT-08105, Lietuva

rolandaskregzdys@gmail.com